

Хода А. О.,

аспірантка кафедри італійської і французької філології та перекладу, викладач
Київського національного лінгвістичного університету
<https://orcid.org/0009-0003-8507-1579>

КОНЦЕПЦІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. У статті розглянуті концептуальне осмислення та методологічне підґрунтя дослідження французькомовного політичного дискурсу як складного комунікативного феномена, що виконує ключові функції в суспільно-політичному житті. Цей феномен може бути розглянутий як багатовимірний комунікативний простір, який відіграє ключову роль у формуванні суспільно-політичного життя Франції та інших франкомовних держав.

Визначено і деталізовано основні підходи до розуміння політичного дискурсу в сучасній лінгвістиці та дискурсології, зокрема крізь призму когнітивної антропоцентричної парадигми, що дозволяє охопити різні аспекти його впливу і функціонування. Особливу увагу сфокусовано на специфіці французькомовного політичного дискурсу, зумовленій історико-культурним контекстом Франції та франкомовних країн, що відображається у мовних традиціях і менталітеті; політичною структурою; традиціями публічної риторики, що впливають на вибір мовних засобів і стратегій; специфічними засобами легітимації влади, які можуть бути використаними у політичному спілкуванні.

У статті детально описано основні методи аналізу, застосовні до вивчення сучасних французькомовних політичних текстів. До них належать різноманітні форми мовлення, зокрема промови, інтерв'ю, дебати, дописи в соціальних мережах. Зазначено, що для якісного дослідження слід застосовувати комплексний підхід, завдяки якому стане можливим виявити приховані смисли, ідеологічні установки, символи, імпліцитні повідомлення. На основі синтезу теоретичних підходів обґрунтовано доцільність міждисциплінарного аналізу політичного мовлення з метою виявлення стратегій маніпуляції, аргументації, моделювання ідеологічних нарративів. Стаття може бути використана як теоретико-методологічна основа для подальших досліджень у галузі політичної лінгвістики, аналізу дискурсу та медіалінгвістики.

Ключові слова: політичний дискурс, французька мова, дискурс-аналіз, методологія, риторика, маніпуляція, ідеологія, комунікація.

Постановка проблеми. Інтенсивні лінгвістичні розвідки дискурсу здійснюються з другої половини ХХ століття і залишаються в центрі уваги сучасних науковців, які досліджують його природу, функції, умови виникнення та вплив на соціальні процеси. Не менш важливим рушієм історії людства сьогодні є політика, яка, безумовно, здійснює свій вплив на дискурс, породивши окремий дискурсивний жанр – політичний дискурс. Теоретичні основи аналізу французькомовного політичного дискурсу були започатковані ще М. Фуко («*L'archéologie du savoir*» [1], «Безпека, територія, населення» [2]), однак системний об'єкт лінгвістичного дослідження, політичний дискурс

передбачає застосування комплексної методології, що забезпечує врахування його специфічних функцій та структурних особливостей.

Сьогодні тема політичного дискурсу є вкрай актуальною, оскільки сучасні політичні події та загрози, пов'язані з агресивною політикою авторитарних диктаторських режимів, змушують глибше досліджувати й аналізувати продюковані політичними діячами усні та письмові тексти, що відображають зміни світового політичного ландшафту. Особливий інтерес у дослідників та лінгвістів виникає, коли політичний дискурс функціонує як інструмент маніпулювання свідомістю аудиторії [3, с. 232].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Політика є чи не найважливішою частиною будь-якого суспільства, має потужний вплив на нього, визначаючи вектори суспільного розвитку, та породжує різноманітні дискусії. Не є винятком і сфера лінгвістики: вивченням і аналізом політичних текстів (усних та письмових) займаються не лише політологи, а й лінгвісти (Д. Менгено, К. Олів'є-Янів, П. Шародо, Р. Перлоф, П. Бурдьє, С. Потапенко, К. Серажим, М. Гулей, О. Селіванова, В. Зеленін, Т. Андрущенко), яких цікавить вплив дискурсу на політику і навпаки.

Метою статті є висвітлити методи та підходи до аналізу французькомовного політичного дискурсу, а також окреслити основні теоретико-методологічні рамки, що забезпечують його всебічне дослідження у когнітивному та риторичному аспектах.

Об'єктом нашої статті є французькомовний політичний дискурс як специфічне комунікативне явище, що функціонує у соціальному та культурному контекстах, а **предметом** – теоретичні концепції та методологічні підходи, що можуть використовуватись для аналізу структури, функцій і стратегій французького політичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Французька політична арена характеризується багатопартійністю, розмаїттям ідей та відсутністю монобільшості, що уможливує використання усних і письмових текстів, продюкованих представниками широкого політичного спектра. Це, у свою чергу, дає змогу проаналізувати французький політичний дискурс у різних аспектах – лінгвістичному, політологічному, історичному, культурному, соціологічному, психологічному тощо. Такий комплексний підхід дозволяє глибше осягнути не лише мовні механізми переконання й впливу, а й специфіку політичної культури франкомовного світу.

Одним з актуальних завдань політичного дискурсу (зокрема і французькомовного) є маніпулювання емоціями, а також психологічними станами адресатів, транслюючи таким чином потрібну ідеологію із застосуванням необхідних методик і технік.

У дослідженні французькомовного політичного дискурсу важливо враховувати не лише лінгвістичні чинники, а й контекст його виникнення та функціонування, соціокультурні й психологічні особливості комунікації, а також різноманітні стилістичні засоби і прийоми, що використовуються для впливу на адресата, саме тому виникає потреба у створенні комплексної методики його аналізу. Врахування історичних, культурних, національних чинників, які неодмінно впливають на політичну ситуацію, а також і на французькомовний політичний дискурс, уможлиблює досягнення більш достовірних і точних результатів.

Розгляд семантики і синтаксису, модальності тексту, прагматичних характеристик, ідеології, а також процесів породження та інтерпретації тексту враховуються у запропонованому Н. Ферклафом [4] підході дослідження дискурсу, де базовими компонентами є лінгвістичні характеристики, дискурсивні практики і соціальні практики.

Для якісного аналізу дискурсу у методологічному плані, Н. Ферклаф [5, р. 125] запропонував такі етапи:

1) вибір об'єкта дослідження, що має семіотичний (дискурсивний) вимір;

2) аналіз сукупності дискурсивних і соціальних практик, які пов'язані з об'єктом дослідження, і виявлення зв'язків даної дискурсивної практики з іншими;

3) дослідження самого дискурсу на структурному (дискурс-стрій), інтердискурсивному, інтерактивному (мікросоціологічний підхід, відтворення повсякденного соціального порядку) рівнях, застосування лінгвістичного аналізу тексту;

4) розуміння того, чи досліджувана проблема виконує необхідну функцію; критична рефлексія процесу аналізу.

Методологія критичного дискурс-аналізу, запропонована Н. Ферклафом, базується на взаємозв'язку мови, влади та ідеології, що безпосередньо корелює зі специфікою політичного дискурсу. На нашу думку, ця стратегія може бути ефективно інтегрована в дослідження французькомовного політичного дискурсу, оскільки вона забезпечує багаторівневий аналіз мовних, соціальних і ідеологічних аспектів, дозволяючи не лише описати мовні засоби політичної комунікації, а й пояснити їхню роль у формуванні суспільної свідомості та політичних реалій.

За своєю природою політичний дискурс є агональним типом дискурсу, його вивчення дозволяє зрозуміти як саме мова може вплинути на свідомість аудиторії, соціум загалом, поведінку та вчинки, на формування думок. Головна мета цього політичного дискурсу – здобути, утримувати і здійснювати політичну владу; важливим моментом є не тільки вираження бачення певної реальності, а й вміння переконати аудиторію у своїй правоті та мобілізувати її до тих чи інших дій.

Виокремимо ключові, на нашу думку, аспекти концепції політичного дискурсу.

1. Інструмент влади. Мова у політиці – це не лише спосіб комунікації і передачі інформації, а й потужний спосіб маніпуляції, впливу на свідомість. Завдяки мовленнєвому повідомленню можна сформувати бажані ідеології, поширювати пропагандистські ідеї (як позитивні, так і негативні), потрібні владі чи окремим політичним діячам.

2. Цілеспрямованість. Представники влади завжди мають мету: отримати і утримати владу у їхніх руках, загітувати аудиторію, мобілізувати її, підпорядкувати, застосовуючи задля цього різні риторичні прийоми та мовні техніки.

3. Інституційний характер. Політичний дискурс тісно пов'язаний з різними інституціями (наприклад, уряд, партії, медіа тощо), а отже, має свій жанр, формат і певні рамки для розгортання. Характерними є: передвиборчий дискурс, прес-конференції для представників медіа, політичні дебати, ток-шоу чи промови перед аудиторією.

4. Формування реальності. Політичний дискурс має мету не тільки відобразити реальну дійсність, а й створити нову, необхідну для політичних діячів, сформувавши ідеї, суспільну думку, поширюючи наративи, які вливатимуться на реципієнтів.

5. Ідеологія. За допомогою мови можна сконструювати цінності і погляди, необхідні у межах розвитку пропаганди. Ідеологія є невід'ємною частиною політичного дискурсу.

Для того, щоб здійснити якісний аналіз політичного дискурсу, слід також приділити увагу історичним передумовам, саме тому увиразнено окремий підхід аналізу: дискурсивно-історичний, який сфокусовано на змісті, дискурсивних стратегіях, а також мовних засобах і формах їхньої реалізації [6, с. 83]. Зазначимо, що для розуміння і глибокого аналізу французькомовного політичного дискурсу історико-культурний контекст Франції відіграє чи не найголовнішу роль.

Аналізуючи політичний дискурс, ми перш за все прагнемо виявити владні структури, маніпулятивні стратегії, популістські настрої, дискурси, що вилучають певні соціальні групи з соціальної взаємодії [7, с. 8]. Важливим моментом, на думку Т. ван Дейка [8, р. 23-26] є і консультації політиків, які відповідальні за поширення та породження дискурсу, який, як наслідок, впливатиме на дії соціуму.

Невід'ємною складовою французькомовного політичного дискурсу є його ідеологічне підґрунтя, яке, на нашу думку, втілюється у низці світоглядних принципів, що можуть як нав'язуватися, так і формуватися під впливом пропаганди.

За іншим визначенням, під ідеологією слід розуміти механізм підтримки влади у суспільстві, який забезпечує домінування деяких соціальних груп шляхом маніпуляцій соціумом задля отримання соціальних благ [9].

Часто ідеологія розуміється як система уявлень, яка заперечує або спотворює об'єктивну дійсність, підмінюючи її певною інтерпретацією реальності. Однак, реальність сформована через мову, яка є сконструйованою соціально, історично і тому ніколи не зможе однозначно відображати дійсність, адже не існує взаємного зв'язку між словами і реальними об'єктами – все вплітається у вже наявні владні, ієрархізовані структури мови [7, с. 8].

Оскільки дискурс, особливо політичний, тісно пов'язаний з ідеологією, і для того, щоб глибинно дослідити його, слід звернутися до методу дискурс-аналізу. Цей метод спрямований першочергово на спробу зрозуміти сам контекст, виявивши приховані смисли й ідеологічне підґрунтя тексту, також важливим аспектом є розуміння основної ідеї та задуму тексту, авторські інтенції, які можуть стати базисом для формування в реципієнта уяви про ту реальність, яку подає автор [10, с. 106]. Отже, основною метою дискурс-аналізу є виявлення імпліцитного змісту тексту, тобто розкриття прихованих смислів і тих елементів, що не лежать на поверхні висловлювання.

При дослідженні французькомовного політичного дискурсу, раціональним є залучення критичного дискурс-аналізу, який ґрунтується на аналізі очевидних і неочевидних структурних відносин домінування, влади, контролю, маніпуляцій завдяки

їхньому вербальному вираженню. Своєму розвитку цей метод завдячує Т. ван Дейку; його основним завданням є дослідити яким чином дискурс відтворює соціальну нерівність, владу, домінування. Науковець виокремив три рівні дослідження: соціальний аналіз, когнітивний аналіз та дискурс-аналіз. Соціальний аналіз є важливим для вивчення контексту ситуації, когнітивний — зосереджений на дослідженні як саме когнітивні процеси, такі як пам'ять, увага, мислення, впливають на формування, розуміння та інтерпретацію дискурсу, а для вдалого аналізу текстових елементів доцільно звернути увагу на дискурс-аналіз [8, с. 362]. Використовуючи цей метод на практиці, можна проаналізувати різноманітні політичні тексти, зокрема і французькомовні, аби виявити приховані ідеології та механізми впливу на суспільну свідомість. Обираючи цей метод, ми можемо не обмежуватися лише аналізом окремих структур (тексту чи мовлення), однак пов'язувати їх із соціально-політичним контекстом тієї чи іншої спільноти.

Влада не походить виключно з мови, однак саме мова може виступати інструментом оскарження, підриву чи трансформації владних відносин як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі, отже, мова є потужним засобом конструювання владної ієрархії соціальних структур. Критичний дискурс-аналіз досліджує, яким чином мовні форми та ресурси використовуються для вираження й маніпулювання владою. Влада проявляється не лише через граматичні структури, присутні в тексті, а й через контроль, який людина здійснює над соціальною дійсністю за допомогою певного текстового жанру [9, р. 237]. Отже, метод критичного дискурс-аналізу є базовим для лінгвістичної розвідки французькомовного політичного дискурсу.

Для ефективної реалізації цілей політичного дискурсу необхідним є ретельний добір мовних засобів і стилістичних прийомів, оскільки саме вони відіграють визначальну роль у його успішному розгортанні. Дослідження цих засобів потребує зосередження уваги на методах комунікативної лінгвістики, зокрема на аналізі пропагандистських прийомів. Такий аналіз має бути спрямований на вивчення мовних механізмів впливу на суспільну свідомість, формування певних установок і переконань. Застосування цього підходу до політичних промов, рекламних кампаній, медійних текстів та інших форм масової комунікації дає змогу виявити як очевидні, так і приховані маніпулятивні стратегії та ідеологічні впливи.

Оскільки політичні мотиви, маніпуляції та пропагандистські стратегії можуть бути вербалізовані у текстах за допомогою стилістичних засобів і прийомів, то варто розглянути і методи дослідження, застосовані у стилістиці: семантико-стилістичний метод, семіотико-нарративний метод, риторичний аналіз. Їхньою метою є виявити і класифікувати стилістичні засоби, такі як тропи, лексичні чи граматичні конструкції, фігури мовлення, ідіоматичні і фразеологічні вислови аналізувати функції стилістичних прийомів у самому тексті, яким шляхом вони сприяють передачі змісту, емоцій, образів, порівняти тексти, авторів, стилі, задля виявлення характерних мовних рис.

Французькомовний політичний дискурс є багатим на ідіоматичні і фразеологічні вислови, які політичні діячі можуть вживати під час своїх промов чи заяв, щоб підсилити враження від своїх слів або ж змусити реципієнтів їх запам'ятати. Наприклад, Еманюель Макрон вживав словосполучення *«raconter des carabistouilles»*, що є застарілим бельгійським фразеологізмом із значенням «брехати, говорити неправду», за допо-

могою якого він привернув увагу слухачів, оскільки вираз є певною мірою архаїчним та рідко вживаним. Аналіз стилістичного зміщення, тобто зміни стилю мови політика залежно від цільової аудиторії та форм політичної комунікації, таких як дебати, мітинги, прес-конференції, спілкування з виборцями тощо, дозволяє виявити адаптацію маніпулятивних стратегій до конкретної комунікативної ситуації, виявити засоби переконання та маніпуляції, а також зрозуміти, яким чином політичний дискурс формує думку і підтримку громадськості.

Окрім вище згаданих методів, при дослідженні французькомовного політичного дискурсу доцільним є залучення аналізу мовленнєвих актів, за допомогою якого можна простежити, які саме мовленнєві акти використовуються для переконання, маніпуляції або тиску на аудиторію. Особливо виокремлюємо саме маніпулювання як часто використовувану стратегію, що є популярною у представників політичної влади.

Методи когнітивної лінгвістики, яка досліджує, як мова пов'язана з мисленням, як лінгвістичні структури відображають когнітивні процеси, а також як мова дозволяє людям структурувати і передавати знання про світ можуть бути використані для аналізу політичного дискурсу, зокрема для виявлення стратегій переконання, формування політичних наративів та маніпулювання громадською свідомістю. Зважаючи на насиченість французькомовного політичного дискурсу метафорами, когнітивно-метафоричний і концептуальний аналізи дозволяють виявити концептуальні каркаси, що структурують політичне мислення, розкрити приховані смисли та стратегії переконання, а також дослідити способи впливу політиків на суспільну думку.

Соціолінгвістичні методи є допоміжним інструментарієм для аналізу французькомовного політичного дискурсу з огляду на тісний взаємозв'язок між мовою, суспільством і соціальними контекстами. Французька мова може відрізнятися залежно від країни, регіону, соціального статусу носія, мовної ситуації тощо. Саме тому дослідження соціолектів у політичному дискурсі можуть дати відповіді на численні запитання: наприклад, аналіз політичного дискурсу як соціальної практики може висвітлити питання віддзеркалення у ньому соціальних проблем і конфліктів або відображення мовної політики.

Дослідження франкомовного політичного дискурсу здійснюється поетапно, від теоретичного осмислення поняття до комплексного аналізу мовних, прагматичних і ідеологічних механізмів політичної комунікації. Першим є теоретико-методологічний етап, який передбачає визначення об'єкта і предмета власне самого дослідження, формулювання цілей, завдань, та гіпотез, вибір стратегій. Другим є корпусно-матеріальний етап, який представляє собою збір, аналіз і формування бази ілюстративного матеріалу, тобто добір французькомовних політичних текстів (усних і письмових), промов, матеріалів засобів масової інформації тощо. Третій етап є аналітично-інтерпретаційним – це лінгвістичний і дискурсивний аналіз матеріалу, а також можливі контекстуальний, лексико-семантичний, риторичний і прагматичний аналізи задля виявлення маркерів пропагандистських і маніпулятивних стратегій й інтерпретації отриманих результатів. Четвертий етап є узагальнювально-висновковим, на ньому верифікуються гіпотези, формулюються висновки та закономірності, окреслюються перспективи подальших досліджень.

Висновок. Розробка і розвиток концепції і методології дослідження французькомовного політичного дискурсу, інтеграція методів різних відгалужень філологічної науки є вкрай важливими для розуміння сучасної політичної ситуації і комунікації, культурних особливостей багатогранного франкофонного світу та механізмів формування громадської думки.

Підсумовуючи, відзначимо, що французькомовний політичний дискурс вимагає комплексної методики, оскільки слід враховувати особливості цього жанру, лінгвальні та екстралінгвальні фактори, специфіка політичної комунікації Франції, а також її історико-культурний контекст.

Література:

1. Foucault M. L'archéologie du savoir. Paris: Gallimard, 1969. 285 p.
2. Foucault M. Security, Territory, Population: Lectures at the Collège De France, 1977-1978. New York: Picador, 2007. 464 p.
3. Бутова І. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови.* 2009. Випуск 16. С. 232–238.
4. Fairclough N. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research.* London; New York: Routledge, 2003. 288 p.
5. Fairclough N. Critical discourse analysis as a method in social scientific research. *Methods of critical discourse analysis.* 2001. Vol. 5 №11. P. 121–138.
6. Януш О. Б. Дискурс у системі політичної лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2010. Випуск 51. С. 81–84. Режим доступу: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/4202>
7. Як аналіз дискурсу може розпізнати загрози національній безпеці. *Просвітницькі матеріали. Серія: Свобода слова і національна безпека.* Київ: УНЦПД, 2022. 25 с.
8. Van Dijk T.A. *Critical Discourse Analysis. The Handbook of Discourse Analysis.* / ed. by D. Schiffrin, D. Tannen, H.E. Hamilton. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2008. P. 352–371.
9. Wodak R. Do que trata a ACD – um resumo de sua história, conceitos importantes e seus desenvolvimentos. *Linguagem em Dis(curso).* 2004. Vol. 4. n. esp. P. 223–243.
10. Тхоровська С.В. Метод дискурс-аналізу: поняття та застосування (на прикладі ідеологічного дискурсу). *Молодий вчений: науковий журнал.* 2022. № 2 (102). С. 104–107. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-21>

Khoda A. Concept and methodology of research into French political discourse

Summary. The article considers the conceptual understanding and methodological basis of the study of French political discourse as a complex communicative phenomenon that performs key functions in socio-political life. This phenomenon can be considered as a multidimensional communicative space that plays a key role in shaping the socio-political life of France and other French-speaking countries.

The main approaches to understanding political discourse in modern linguistics and discourse studies are defined and detailed, in particular through the prism of the cognitive anthropocentric paradigm, which allows us to cover various aspects of its influence and functioning. Particular attention is focused on the specificity of French political discourse, determined by the historical and cultural context of France and French-speaking countries, which is reflected in linguistic traditions and mentality; political structure; traditions of public rhetoric that influence the choice of linguistic means and strategies; specific means of legitimizing power that can be used in political communication.

The article describes in detail the main methods of analysis applicable to the study of modern French political texts. These include various forms of speech, including speeches, interviews, debates, and posts on social networks. It is noted that for qualitative research, a comprehensive approach should be used, which will make it possible to identify hidden meanings, ideological attitudes, symbols, and implicit messages. Based on the synthesis of theoretical approaches, the feasibility of an interdisciplinary analysis of political speech is substantiated in order to identify strategies of manipulation, argumentation, and modeling of ideological narratives. The article can be used as a theoretical and methodological basis for further research in the field of political linguistics, discourse analysis, and media linguistics.

Key words: political discourse, French language, discourse analysis, methodology, rhetoric, manipulation, ideology, communication.

Дата першого надходження рукопису до видання: 03.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 01.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025